بەش: ئابووری

کۆلێژ: بەڕێوەبردن و ئابووری

زانکۆ : سەڵاحەدین – هەولێر

بابەت: کوردناسی

قۆناغی یەکەم– (کۆرسی یەکەم)

ناوی مامۆستا : م.ی.دیدار سعید جوکل

ساڵی خوێندن: ٢٠٢٣/٢٠٢٤

پەرتووکی کۆرس
Course Book

1. ناوی کۆرس	کوردناسی
2. ناوی مامۆستای بەرپرس	م.ی. دیدار سعید جوکل
3. بەش/ کۆلێژ	دارایی و بانک/ کۆلێژی بەڕێوەبردن و ئابوری
4. پەیوەندی	dedar.jukl@su.edu.krd ژمارەی تەلەفۆن (07504957145)
5. یەکەی خوێندن (بە سەعات) لە هەفتەیەک	تیۆری:٣ پراکتیک: 0
6. ژمارەی کارکردن	
7. کۆدی کۆرس	
8. پرۆفایەلی مامۆستا	لەساڵی(2009-2010)لە زانکۆی سەلاحەددین ـ کۆلیژی زمان/ بەشی کوردی بڕوانامەی بەکالۆریوسم بەدەستهێناوە لەساڵی(2012-2013) لەهەمان کۆلێژ وەك یاریدەدەری توێژەر دامەزراوم , لە ساڵی 2018 بڕوانامەی ماستەرم لە بواری زمانی کوردی لە هەمان کۆلێژ بەدەستهێناوە
9. وشە سەرەکیەکان	کورد، کوردۆلۆجی، کوردناسی، مێژوو، ڕەچەڵەکی کورد، جوگرافیا، ئایین، زمان، پەیوەندیکردن، خێزانە زمان، دیالێکت، شێوەزار، ئەدەب، ڕێبازە ئەدەبییەکان، کلاسیک، ڕۆمانسی، ڕیالیزم، ڕۆژنامەنووسی.

10. ناوەرۆکی گشتی کۆرس:

کوردناسی : هەموو ئەو نوسراو و توێژینەوە زانستییانە دەگرێتەوە کە لە سەر هەموو لایەنەکانی ژیانی کورد وەك (زمان , ئەدەب , مێژوو , ئاین و کلتور و...هتد) نوسراوە و بڵاوکراوەتەوە بە ئامانجی ناساندنی کورد.

گرنگی ئەم کۆرسە لە گرتنەبەری ڕێگای زانستی بۆ لێکۆڵینەوە لە کورد وەك نەتەوە و خاکی کوردستان وەك وڵات دەردەکەوێت، بە ئامانجی ناساندنی کورد وەك یەکێك لە نەتەوەکانی دونیا کە خاوەنی خەسڵەت و تایبەتمەندی نەتەوایەتی خۆیەتی و جیاوازە لە نەتەوەکانی تر لە ڕووی نەژاد و زمان و کلتور و نەریتەوە، کە مەرجێکی سەرەکیە هەموو تاکێکی کورد زانیاری ڕاست و پوخت لەسەر ئەم بابەتە بزانێت بە ئامانجی گرێدانی تاکی کورد بە نەتەوە و خاکی خۆی کە تایبتە بە خۆی و جیاوازە لە هەموو نەتەوەکانی تر.

هەر ئەمەش وای کردووە کە ئەم بابەتە جیاواز لە هەر بابەتێکی تر بە پێویستیەکی گرنگی هەنووکەیی

دابنرێ و دەبێت لە هەموو کۆلیژ و بەشە جیاجیا کانی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان بخوێندرێت.

11. ئامانجەکانی کۆرس :

١- ڕوونکردنەوەی هەموو ئەو بابەتانەیە کە لە بارەی گەلی کوردەوە روونەکراونەتەوە، لێرەدا روونتر دەکرێنەوە و قوتابیانیان پێ ئلشنا دەکرێ .

٢- بابەتەکە وەکو بابەتێکی رۆشنبیری گشتی دەبێ

٢- ڕاستکردنەوەی ئەو زانیارییانەی،کە ناحەزانی نەتەوەی کورد دژی کوردییان نوسیوە و بێ ویژدانانە لە بەرژەوەندی خۆیان ڕاستییەکانیان ئاوەژووکردۆتەوە .

2- لەپێناو ناساندنی خوێندکارانی غەیرە کورد، بە ڕیشە و ڕەچەڵەکی کورد و سەربەخۆی زمانی کوردی و داب و نەریت و شێوازی بیرکردنەوە و شارستانیەتی کورد.

3- ناساندنی خوێندکاران بە سامانی دەوڵەمەندی کەلتوور و کەلەپوور و جوگرافیا لایەنە جیاجیاکانی ژیانی نەتەوەی کورد و نەژاد و مێژوو و زمان و ئەدەبیاتی کوردی .

4- تێگەیاندنی خوێندکاران لەو حەقیقەتەی کە کورد نەتەوەیەکی خاک دابەشکراوی بێ قەوارەیە و بە درێژایی مێژوو توشی قڕکردن و ڕاگواستن و گۆڕینی دیمۆگرافیای خاک و ناسنامەی نەتەوەیی بۆتەوە .

٥- تێگەیاندنی قوتابی کە کوردیش خاوەنی زمانێکە لە ئاستی زمانەکانی دیکەی دنیادایە لە ڕووی سروشت و پێکهاتەوە ، هەوڵ بدا بۆ پێشخستنی زمانەکەی لە ڕێگای بەکارهێنانی زمانی کوردی لە نووسین و داهێنانەکانیدا.-

12. ئەرکەکانی قوتابی

ئەرکی قوتابی لەم بابەتەدا گرنگە کە ئامادەبوونی بەردەوامیان هەبێ و تێبینییەکان تۆماربکەن و بەشداربن لە وانەکە بە ڕێگای گفتوگۆو خستنە ڕووی تێبینییەکان" هەروەها خوێندنەوەی ئەو سەرچاوانەی کە لە لیستی سەرچاوەی کۆرسبووکەکە ئاماژەیان پێکراوە" بۆ ئەوەی پێشوەختە زانیارییان هەبێ لەسەر بابەتەکە.

13. ڕێگەی وانە ووتنەوە

لەم وانە یەدا چەندین شێواز بەکاردەهێنری بۆ گەیشتن بەئاما نجەکان و گەیا ندنی زانیاریە یەکان بۆ

قوتابی وەکو سەنتەری فێربوون و هەروەها ڕێگای ئامادەکاری، کە تیا یدا بابەتەکان بە قوتابیان دەدرێ لەگەڵ بەکارهێنانی چەند ڕێگایەکی دیکەی وەکو ڕێگای گفتوگۆ و پرسیار و وەڵام (الاستجواب) لەپێناو دەوڵەمەندکردنی بابەتەکەو باشترگەیاندنی زانیارییەکان. بەکارهێنانی هەریەك لەم شێوازانەش بەپێی سروشتی بابەتی وانەکەو بوونی سەرچاوە و هۆکاری پێویستی لەبەردەستدا بوو دەگۆڕێ.
14. سیستەمی هەڵسەنگاندن هەڵسەنگاندن لەم بابەتەدا بە ڕێگای ئەنجامدانی کویز و سیمینار و چالاکی و لێپرسینەوەی ڕۆژانە و تاقیکردنەوەی کۆشش لە بابەتەکە کە هەموو ئەمانە لەسەر (40) نمرە دەبێت و ئەنجامدانی تاقیکردنەوەی کۆتایی کۆرس لەسەر (60) نمرە دەبێ .
15. ئەنجامەکانی فێربوون **شارەزابوونی قوتابی سەبارەت بە مێژووی کورد و جوگرافیای کوردستان .** **-ئاشنا بوون بە ڕووداوو گۆڕانکارییەکانی جیهان بە گشتی ونەتەوەکانی دراوسێ بە تایبەتی و کاردانەوەیان بۆ سەر ژیان و ئەدگاری نەتەوەی کورد.** **-شارەزابوونی قوتابی بە زمان و ئەدەبی کوردی .** **گەیاندنی زانیاری نوێ سەبارەت بە بابەتی پەیوەندیدار بە (زمان و ئەدەبی کوردی) .**

16. لیستی سەرچاوە

1- د. وریا عومەر ئەمین، ئاسۆیەکی تری زمانەوانی.
2- عەبدولوەهاب خالد، زمان و زمانڤانی.
3- د. رەفیق شوانی، زمانی کوردی شوێنی لەناو زمانەکانی جیهاندا.
4- د.رەفیق شوانی، چەند بابەتێکی زمان و رێزمانی کوردی.
5- پ د فریدریش موولێر ، پ د ئەلبێرت سوسێن، پ د هۆگۆ مەکاس، وە رگێڕانی لە ئەڵمانیەوە: د. حەمید عەزیز، زمانی کوردان چەند لێکۆڵینەوەیەکی فیلۆلۆجی زمان.
6- بیهزاد خۆشحاڵی، و: مستەفا غەفور، فیلۆلۆجیای زمانی کوردی و مێژووی کوردستان.
7- کۆڕی زانیاری کورد، بەرکوتێکی خەرمانی کوردناسی لە ئەوروپا.
8- د. ئەورەحمانی حاجی مارف، فەرهەنگی زمانناسی.
9- محەمەد مەعروف فەتاح
10- محەمەد ئەمین هەورامانی، مێژووی رێبازی زمانی کوردی.
11- میهردادی ئێزیدی، چەردە باسێك لەبارەی کوردانەوە.
12- سەعید مەموزینی، بەرکولێك لە مێژووی کورد و کوردستان.
13- عەبدولڕەحمانی قاسملۆ ، کوردستان و کورد.
14- محەمەد ئەمین زەکی بەگ، خولاسەی تاریخی کورد و کوردستان.
15- قەیس کاکل تۆفیق، جۆرەکانی رستەو تیۆری کردە قسەییەکان، نامەی ماستەر.
16- عەلائەدین سەجادی، مێژووی ئەدەبی کوردی.
17- د. مارف خەزنەدار، مێژووی ئەدەبی کوردی.
18- شەرەفنامە، شەرەفخانی بەتلیسی، هەژار کردوویەتی بە کوردی.
19- د. کەمال مەزهەر ئەحمەد، چەند لاپەڕەیەك لە مێژووی گەلی کورد.
20- د. ئارشاك پۆلادیان، و:ئازاد عوبێد ساڵح، کورد لە سەرچاوە عەرەبییەکاندا.
21- د. شوکریە رەسول، ئەدەبی کوردی و هونەرەکانی ئەدەبی کوردی.
22- د. عەلی عەبدولوافی، و: د. ئیبراهیم عەزیز، زانستی زمان.
23- محمد معروف فتاح، زمانەوانی.
24- عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ، ئەدەبیاتی نوێی کوردی.
25- ئەحمەد سالار، ڕێبازە سەرەکییەکانی ئەدەب و هونەر.
26- سدیق بۆرەکەیی، مێژووی وێژەی کوردی.
27- خورشید ڕەشید ئەحمە، ڕێبازی ڕۆمانتیك لە ئەدەبی کوردیدا.

ناوی مامۆستای وانەبێژ	17. بابەتەکان
3 کاتژمێر	**یەکەم / جوگرافیا** **بەشی یەکەم : دەروازەیەک بۆ کوردستان** 1- زاراوەی کوردستان 2- شوێن (پێگەی جوگرافی) 3- شوێنی ئەسترۆنۆمی 4- سنوور و ڕووبەر و شێوە **بەشی دووەم / تایبەتمەندی سروشتی کوردستان** 1- بەرزی و نزمی (تۆبۆگرافیا) 2- ئاو و هەوا 3- دەرامەتی ئاوی **بەشی سێیەم / تایبەتمەندی مرۆی کوردستان** 1- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی پێکهاتە 2- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی ژینگە 3- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی قەبارە **بەشی چوارەم / ژیانی ئابووری لە کوردستاندا** 1- کشتوکاڵ 2- سامانی ئاژەڵ 3- پیشەسازی و کانزاکان 4- گەشتوگوزار

	دووەم / مێژوو **هەفتەی یەکەم:یەکەم: تەوەرەی مێژووی کورد لەبابەتی کورد (کوردناسی)** أ- ناوی کوردو کوردستان 1- کوردناسی چەمک و واتاکەی 2- وشەی کورد (ڕیشەیی و مانای) 3- زاراوەی کوردستان لەسەرچاوەکاندا ب- مێژووی ڕیشەی نەژادی کورد 1- نەژادی کورد لە دیدی ڕۆژهەلاتناسان 2- نەژادی کورد لە دیدی مێژوونوسانی کورد و غەیرە کورد ج- دانیشتوانی کۆنی کوردستان 1- هۆزەکانی کۆنی کورد 2- مێژووی شارستانیەتی کۆنی کورد **هەفتەی دووەم/دووەم: سەرەتاکانی پەیوەندی کورد بەئاینی ئیسلام** • جابانی کورد • فەتحکردنی کوردستان لەسەردەمی خەلیفە عومەری کوری خەتاب • بارروودۆخی کوردستان لەسەردەمی خەلافەتدا - میرنشینە کوردیەکان لەسەردەمی عەباسیدا - چەند لایەنێکی شارستانیەتی کورد لەسەردەمی ئیسلامیدا

- دەوڵەتی ئەیوبی و ڕۆڵی ڕابەرایەتی سەلاحەدینی ئەیوبی - ڕۆڵی شارستانی زانایینی کورد لە مێژووی ئیسلامیدا **هەفتەی سێیەم/سێ یەم: مێژووی نوێ و هاوچەرخی کورد** - سەرهەڵدان و بوژانەوەی میرنشینە کوردییەکان - هۆکارەکانی ڕوخانی میرنشینە کوردییەکان - کوردستان لەململانێی وڵاتانی هەرێمیدا - هەندێ لایەنی پڕشنگداری شارستانیەتی میرنشینەکان - بزاڤ و شۆرشە کوردییەکان لەسەدی نوزدە و بیستدا - **هەفتەی چوارەم**/کورد و بزاڤی ڕێکخراوەیی لە نیوەی یەکەمی سەدەی بیستدا - کورد لە کۆنگرە و پەیماننامە نێودەوڵەتیەکاندا - کۆماری کوردستان لە مەهاباد - جینۆساید **سێیەم / زمان** **هەفتەی یەکەم/ 1- زمان و گرنگی زمان و جۆرەکانی زمان** 2-(پێناسەی زمان لە ڕوانگەی زمانەوانی دەروونی و کۆمەڵایەتی و گرنگی زمان و و جۆرەکانی زمان (نوسراو،جەستەیە) **3- تایبەتییەکانی زمان** (زمان ڕەفتارە – زمان دەنگە – زمان سیستەمە- زمان تایبەتە بەمرۆڤ – زمان هێمایە – زمان داهێنانە) **4- خێزانە زمانییەکان** (هیندۆ ئەوروپی – سامی و حامی – تۆرانی)، هاوبەشی زمانی کوردی و هیندۆئەوروپی.	

5 هەفتەی دووەم/- مێژووی زمانی کوردی و قۆناغەکانی

(قۆناغی کۆن – قۆناغی ناوەند – قۆناغی شێوەزار – قۆناغی نوێ)

6- زارەکانی زمانی کوردی و شوێنی جوگرافی

(زار – تایبەتمەندی زار – جۆرەکانی زار – زارەکانی زمانی کوردی)

7- زمانی ستاندەرد و هۆکارەکانی دروستبوونی

(زمانی ستاندەرد،شێوەی دروستبوونی (ئایینی – سیاسی – ئەدەبی بەرز)، هۆکاری نەبوونی ستاندەرد لە زمانی کوردیدا) .

8 هەفتەی سێیێیەم/ ڕێنووسی زمانی کوردی و گرفتەکانی

پیتەکانی زمانی کوردی – گەشەی نوسین – نوسینی نمونەیی – جۆرەکانی ئەلفوبێ – گرفتەکانی ڕێنوسی کوردی)

9- پلانی زمان و سیاسەتی زمانی

(زمانی دایک و پارێزگاریکردن لێی –گرنگی نەتەوایەتی زمانی دایک، ڕۆڵی نەرێنی زمانی بیانی لەسەر زمانی دایک – پلانی زمان – زمان و ئاسایشی نەتەوەیی)

10هەفتەی چوارەم/- ململانێی زمانی بێگانە لەگەڵ زمانی کوردی

(چەمکی ململانێ، قۆناغەکانی ململانێ، کارتێکەرەکانی سەر ململانێ)

11- گەشە و گۆڕانی زمانی

(چەمکی گۆڕان – بنەماکانی گۆڕان – هۆکارەکانی گۆڕانی زمان –

	ئاستەکانی گۆرانی زمان)
	12- زمان و کەلتوور
	(ڕەنگدانەوەی کەلتووری کوردی لە زماندا : ڕێزگرتن – پێکەوە ژیان – تەبایی – مرۆڤدۆستی ...هتد)
	چوارەم / لێژنەی ئەدەب
	هەفتەی یەکەم /
	یەکەم – پێناسەی ئەدەب و ڕەگەزەکانی ئەدەب مێژووی ئەدەبی کوردی
	دووەم- جۆرەکانی ئەدەب
	أ- ئەدەبی نەنوسراو (فۆلکلۆر)
	(-پێناسەی فۆلکلۆر – گرنگی و بەهای فۆلکلۆری کوردی و ڕۆلی لە بونیادی شارستانی کورددا- بەشەکانی فۆلکلۆر (ئەفسانە – داستان – هەقایەت – پەندی پێشینان – مەتەڵ- -گۆرانی و هۆنراوە، ...هتد (هێنانەوەی نمونە بۆ هەریەکێکیان) .
	ب- ئەدەبی نوسراو (شیعر –پەخشان)
	1- شیعری کوردی (قۆناغەکانی شیعری کوردی)
	یەکەم / شیعری کلاسیکی کوردی (شێوازی شیعری کلاسیکی کوردی لە ڕووی ڕوخسار و ناوەرۆکەوە)
	هەفتەی دووەم/ قوتابخانەکانی شیعری کلاسیکی کوردی
	- ئەدەبیاتی لوڕی : کورتەیەکی مێژووی دەربارەی باباتاهیری

	هەمەدانی و نمونەی شیعری – ئەدەبیاتی کرمانجی سەروو : کورتەیەک دەربارەی ئەدەبیاتی کرمانجی سەروو، نمونەی شیعری مەلای جزیری ئەدەبیاتی کرمانجی خواروو، قوتابخانەکەی سێ کوچکەی بابان و نمونەی شیعری نالی دووەم / شیعری نوێی کوردی – شیعری رۆمانسیزمی کوردی – مێژووی سەرهەڵدانی شیعری نوێ و هۆکارەکانی نوێبوونەوە – تایبەتمەندێتی شیعری رۆمانسیزمی کوردی و جیاوازی لەگەڵ رۆمامسیزمی ئەوروپی – چەند نمونەیەکی شعری (گۆران وەک نمونە) **هەفتەی سێیەم**سێیەم / شیعری هاوچەرخی کوردی (لە بزوتنەوەی ڕوانگەوە تا دوای ڕاپەرین) لە ڕووی روخسار و ناوەرۆک و تایبەتمەندییەوە . پەخشانی کوردی _ مێژووی سەرهەڵدانی پەخشانی کوردی و هێنانەوەی نمونە لە نێو (دەقە کۆنەکان بە نمونەی سەرەنجام و میسحەفا رەش و جیلوە، ئاقییە نامە، مەولودنامە، مەلامەحمودی بایەزیدی، ئەحمەدی خانی ...هتد) . هونەرەکانی پەخشانی کوردی : (هەقایەت – پەندی پێشینان – قسەی نەستەق – مەتەڵ – وتار – خوتبە – سەرگوزشتە – نامە – راگوزاری – چیرۆک – رۆمان – دراما) زۆر بە چری باسی هەریەکەیان بکرێت و نمونەیان بۆ بهێنرێتەوە) . یان دەتوانێت

	تەنیا جەخت لەسەر ئەم سێ هونەرەی خوارەوە بکاتەوە : - چیرۆکی کوردی - درامای کوردی - رۆمانی کوردی **هەفتەی چوارەم**/تێبینی : (مامۆستای بابەت دوای دیاریکردنی هونەرەکانی پەخشان، باشتر وایە جەخت لەسەر ئەو سێ هونەرەی سەرەوە بکاتەوە، بۆ نمونە لە بابەتی چیرۆکی کوردیدا باسی ئەمانە بکات : - مێژووی سەرهەڵدانی چیرۆکی کوردی - تایبەتمەندێتی چیرۆکی کوردی - شێوازی چیرۆکی کوردی بە پێی قۆناغەکانی چیرۆکی کوردی لە رۆمانیشدا بە هەمان شێوە : - مێژووی سەرهەڵدانی رۆمانی کوردی - قۆناغەکانی رۆمانی کوردی لە درامادا : - هونەرەکانی درامای کوردی (شانۆ – تەلەفزیۆن – سینەما – رادیۆ) . - مێژووی سەرهەڵدانی شانۆی کوردی، وەک دەقی نوسراو – نەک نمایش و هونەری نواندن - تایبەتمەندێتی شانۆی کوردی(جەختکردنەوە لە سەر ناوەرۆکی) .

18. بابەتی پراکتیک (ئەگەر هەبێت)	

19. تاقیکردنەوەکان

1. دارشتن: لەم جۆرە تاقیکردنەوەیە پرسیارەکان زۆربەی بە وشەی وەک روون بکەوە چۆن...؟ هۆکارەکان چی بوون...؟ بۆچی...؟ چۆن...؟ دەستپێدەکات.
لەگەڵ وەڵامی نموونەییان
نموونە دەبێت دەستەبەربکرێت

2. راست وچەوت: لەم جۆرە تاقیکردنەوەیە رستەیەکی کورت دەربارەی بابەتێک دەستەبەردەکرێت وپاشان قوتابی بە ڕاست یان چەوت دادەنێت. نموونە دەبێت دەستەبەربکرێت.

3. بژاردەی زۆر: لەم جۆرە تاقیکردنەوەیە ژمارەیەک دەستەواژە دەستەبەردەکرێت لە ژێر رستەیەک وپاشان قوتابیان دەستەواژەی راست هەڵدەبژێرێت. نموونە دەبێت دەستەبەربکرێت.

20. تێبینی تر

21. پێداچوونەوەی هاوەڵ